

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Πρόσωπα:

Καθηγητής πανεπιστημίου, Α, Β και Γ (φοιτητές)

(Στο γραφείο, στο σπίτι του καθηγητή)

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Καλώς τους...

Β: Τα καθίκια ... Αλλά τι περιμένεις από φασιστόμουτρα ... Νομίζουν ότι έτσι, με τον τσαμπουκά, θα μας σταματήσουν ...

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Η αστυνομία;

Β: Ναι...αυτές οι ρούνες.

Γ: Όσο αυτοί χτυπάνε, τόσο θα μας βρίσκουν μπροστά τους.

Δ: Μπορούμε να μείνουμε εδώ για λίγο ... Για απόψε, δηλαδή ... Μέχρι να περάσει το αυτόφωρο ...

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Και το ρωτάς; Αλλά τι ακριβώς συμβαίνει;

Β: Εμείς ... τίποτε, εμείς δεν κάναμε τίποτε. Απλά ήμασταν στην διαδήλωση. Κάποια στιγμή έκαναν ντου τα ΜΑΤ... Βαράγαν' όπου βρίσκαν' ... Ξύλο, όχι αστεία. Ανοίξαν μύτες, σπάσανε κεφάλια, διαλύσαν πλευρά ... Τι να σου πω ... τότε ε, ρίξαμε κι εμείς, δεν λέω ...

Γ: Ε, πως να μείνεις με σταυρωμένα χέρια! τους δώσαμε κι εμείς και κατάλαβαν...

Β: Μετά σκάσανε τα δακρυγόνα. Σειρήνες, ασθενοφόρα, περιπολικά ... Κόλαση. Ε, μέσα σε όλο αυτό το μακελειό πέσαν' και κάποιες μολότοφ.

Γ: Πρώτα πέτρες και μετά οι μολότοφ... Σπάσανε κάποιες βιτρίνες σε μαγαζιά και τράπεζες, κήκαν κανά δυο περιπολικά, κάνα δυο λεωφορεία...

Δ: Όχι πάντως από διαδηλωτές ...

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Ξέρω, ξέρω ... Η γνωστή ιστορία ... Οι γνωστοί άγνωστοι ...

Γ: Μην κοροϊδεύεις.

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Όχι, δεν κοροϊδεύω, αλλά αυτά πια τα έχουμε συνηθίσει...

B: Τα πράγματα αυτή τη φορά αγρίεψαν. Ποτέ δεν είχαμε φτάσει σε τέτοιο σημείο. γίνανε και συλλήψεις... καμιά τριανταριά... πιάσανε και τον Άκη. Εμείς την γλιτώσαμε στο τσακ. Μάλλον τώρα θα μας ψάχνουν...

Γ: Πού να πας σπίτι. Πρώτα εκεί θα έρθουν.

B: Φαίνεται πως ο αγώνας περνάει σε άλλη φάση... πιο σκληρή... η σύγκρουση με την αντίδραση κλιμακώνεται...

Δ: Γι' αυτό είπαμε, αν μπορούσαμε να μείνουμε εδώ, μέχρι να ηρεμήσουν τα πράγματα ...

Γ: Πού να υποψιαστούν να έρθουν εδώ ... στο σπίτι του καθηγητού μας...ενός ευυπόληπτου πανεπιστημιακού.

B: Το πρόβλημα, όμως, είναι τι γίνεται με τον Άκη.

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Δεν καταλαβαίνω τι φοβάστε. Όσους πιάσανε... πιάσανε.

Γ: Δεν ξέρουμε τι και ποιον μπορεί να κάρφωσε κάποιος στην Ασφάλεια... είναι και οι κάμερες...

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Και λοιπόν; Εσείς δεν κάνατε τίποτα, είπατε. Τι μπορούν να έχουν καταγράψει οι κάμερες;

B: Μπορεί να μας μπερδέψουν με κάποιους άλλους... Που ξέρεις τι γίνεται... μπορείς να έχεις ποτέ εμπιστοσύνη σε μπάτσους;

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Καλά – καλά, θα δούμε... θα δούμε ... αφήστε ... θα κοιτάξω αύριο πρωί – πρωί να δω πώς έχουν τα πράγματα. Προς το παρόν ηρεμήστε ... Λοιπόν, τι μπορώ να κάνω για σας;

Γ: Να πλυθούμε λίγο ...

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Βέβαια. Το μπάνιο, ξέρετε πού είναι.

(βγαίνουν ο Β και ο Γ. Μένει ο Δ).

Δ: Είσαστε το μόνο πρόσωπο εμπιστοσύνης που μπορούσαμε να καταφύγουμε...

(Ο Γ επιστρέφει ακολουθούμενος από τον Β).

Γ: ... Και επί πλέον μένετε κοντά στο πανεπιστήμιο.

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Μόνο σας παρακαλώ αυτό να μείνει μεταξύ μας γιατί αν διαρρεύσει, όπως καταλαβαίνετε, ότι το σπίτι μου θα γίνει καταυλισμός.

B: Πάντως, είναι βαθιά νυχτωμένοι αν νομίζουν ότι θα κάνομε πίσω. Εκεί που φτάσαμε, το ποτάμι δεν γυρίζει πίσω.

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Μπορώ να σας κάνω μια ερώτηση; Ξέρετε καλά πόσο σέβομαι τον αγώνα σας –όπως, δηλαδή, και κάθε αγώνα που υπηρετεί κάποια δίκαια ή ιδανικά. Το ότι πρέπει να αλλάξουν τα πράγματα, δεν το συζητώ. Και μάλιστα, θα έλεγα, να αλλάζουν ριζικά! Βέβαια, όταν πρόκειται για ριζικές αλλαγές, ξέρω, δεν μπορείς να τις διεκδικήσεις με το «σας» και με το «σεις». Χρειάζεται πάλη. Για να παλέψεις και να νικήσεις, όμως, πρέπει όχι μόνο να πιστεύεις εκείνο για το οποίο αγωνίζεσαι αλλά και να το γνωρίζεις καλά. Και ακόμα περισσότερο: να γνωρίζεις σε βάθος όχι μόνο τον αντίπαλο αλλά και τον εαυτό σου. Ιδίως τον εαυτό σου, που είναι και το δυσκολότερο! Αλλιώς, είσαι κομμένος από χέρι. Εσείς, λοιπόν, να δεχτώ ότι πιστεύετε βαθιά τον αγώνα σας, και έστω ότι έχετε μελετήσει εμβριθώς τον αντίπαλό σας. Εσείς όμως, έχετε κάνει το ίδιο και για τον εαυτό σας ;

Β. Δεν καταλαβαίνω πού το πας, δάσκαλε.

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Να μου πεις εσύ ως πού μπορείς να το πας. Μέχρι που μπορείς φτάσεις για να υπερασπιστείς τα πιστεύω σου;

Β: Αυτό είναι μήπως κριτική που τρέξαμε να κρυφτούμε εδώ;

Γ: Ε , ρε γαμώτο, δηλαδή να κάτσομε σαν κότες να μας μαντρώσουν για να αποδείξουμε πίστη στον αγώνα; ... Αυτό κι αν είναι αστική αντίληψη!... Τότε ποιος θα μείνει έξω στην κοινωνία για να παλέψει;

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Όχι, όχι, καθόλου δεν εννοώ αυτό. Και πολύ καλά κάνατε και ήρθατε εδώ. Εγώ, όμως, σας έθεσα ένα ερώτημα σε καθαρά προσωπική βάση. Και είναι απλό: εσείς, ως πού θα ήσασταν διατεθειμένοι να φθάσετε προκειμένου να υπερασπιστείτε τα πιστεύω σας; Κι εννοώ γενικά, όχι μόνο τώρα με την σημερινή διαδήλωση, αλλά σε κάθε περίπτωση, όποτε κληθείτε να στηρίζετε τις επιλογές σας. Θα μπορούσατε, ας πούμε, και να πεθάνετε γι' αυτές;

Β: Αν χρειαζόταν, ναι. Όχι, όμως, και να πάμε γυρεύοντας. Κανένας επαναστάτης, από τον Τσε έως τον τελευταίο διαδηλωτή, δεν προσφέρεται να πεθάνει. Χτυπάει και φεύγει, κρύβεται, και ξανάρχεται για να ξαναχτυπήσει, και μετά ξανά το ίδιο, και ύστερα πάλι και πάλι ... Όσο ξεφεύγει από τους κινδύνους και τις παγίδες που του στήνει η αντίδραση, μπορεί και συνεχίζει την ανατρεπτική δράση του. Τώρα, αν κάτι πάει στραβά και πρέπει να πληρώσει με την ζωή του, σαφώς και δεν μετανιώνει που πέθανε για τα πιστεύω του... Δεν πρέπει τουλάχιστον ...

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Η ερώτησή μου δεν ήταν θεωρητική. Το ερώτημά μου απευθύνεται προσωπικά στον καθένα σας και όχι σε κάποιο ιδεατό επαναστάτη. Ξαναρωτώ, π.χ. εσύ, (δείχνοντας τον Β) μέχρι πού μπορείς να φτάσεις για να υπερασπιστείς τα πιστεύω σου. Ασφαλώς θα μπορούσες αβασάνιστα να πεις: «προτιμώ να πεθάνω, παρά να τα αποκηρύξω», Γιατί, ας μη κοροϊδευόμαστε, σε όλους μας μάς αρέσει να κάνουμε τον ήρωα –εδώ μέσα, όμως: στην σκέψη μας. Το ζητούμενο, ωστόσο, είναι κατά πόσο, την κρίσιμη στιγμή της αλήθειας – αν ποτέ αυτή έρθει – μας προδώσει ή όχι ο αληθινός εαυτός μας, αυτός δηλαδή που πραγματικά είμαστε –πίσω από το φκιασιδωμένο συχνά είδωλο του καθρέφτη μας.

Δ: Να, ένα ωραίο θέμα για μυθιστόρημα.

(Ο καθηγητής αγνοεί επιδεικτικά τον Δ και απευθύνεται στον Β)

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Λοιπόν; θα ήσουν διατεθειμένος να πεθάνεις για τα πιστεύω σου; Να μου απαντήσεις με ειλικρίνεια, ε;

Β: Δεν... δεν ξέρω, αν θα μπορούσα να φτάσω ως εκεί.

Γ: (στον καθηγητή) Γιατί εσύ θα το έκανες;

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Μακάρι να μπορούσα ...

Γ: Ε, τότε, τι συζητάμε ...

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Δυστυχώς τα δικά μου πιστεύω πια δεν είναι τόσο μεγάλα, ώστε να αξίζει τον κόπο να θυσιάσω τη ζωή μου γι' αυτά ... Βλέπεις, η ζωή και η πείρα με έκαναν αρκετά δύσπιστο στα μεγάλα λόγια και τα κίνητρα των ανθρώπων

Β: Άρα θεωρητικολογείς...

Γ: Που ρε, έχω βαρεθεί να ακούω θεωρίες ... «Και πρέπει έτσι ...», κι «όχι μάλλον αλλιώς ...», και «ξέρεις, θα μπορούσα, αλλά με την προϋπόθεση ότι ...» –και δεν συμμαζεύεται. Επιτέλους, ας κοιτάξουμε την πραγματικότητα στα ίσια, κατάματα, και ας ασχοληθούμε με αυτήν.

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Συμφωνώ. Μόνο που αν εσύ θεωρείς τον εαυτό σου σαν το εργαλείο εκείνο που μπορεί να αλλάξει τα πράγματα οφείλεις να γνωρίζεις καλά τις δυνατότητές του, δηλαδή τον εαυτό σου. Διαφορετικά οδηγείσαι σε μάχες που είναι από χαμένες εκ των προτέρων. Εγώ, λοιπόν, για να μην ξεφεύγομε από την πραγματικότητα, που εσείς επικαλείστε, μπορώ να σας αναφέρω έναν άνθρωπο που πέθανε πραγματικά για τα πιστεύω του και, με τον τρόπο αυτό, όχι μόνο δεν υποτάχθηκε στους αντιπάλους του, αλλά νίκησε και την λησμονιά, τον μεγαλύτερο εχθρό μας, τον θάνατο.

Β: Μπα!... Και ποιος είναι αυτός...

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Ο Σωκράτης.

Δ: Α, ο αρχαίος φιλόσοφος...

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Ακριβώς.

Β: Λοιπόν, ποτέ δεν κατάλαβα σε τι πίστευε αυτός ο άνθρωπος...

Γ: Σάμπως έλεγε και τίποτε για να ξέρομε και τι πίστευε. «Εν οίδα ότι ουδέν οίδα», ξεφούρνιζε και ... καθάριζε ... Έχω άδικο;

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Πράγματι, ο Σωκράτης δεν ήταν κανένας διανοούμενος που διατύπωσε τίποτε πρωτοποριακές θεωρίες, μεγαλόπνοες ιδέες, φιλοσοφικές διδασκαλίες για να τις ασπαστούν οι άλλοι.

B: Μα, άμα δεν υποστήριζε τίποτε και έλεγε συνεχώς «εν οίδα ότι ουδέν οίδα» ... τότε που τα βρήκε τα «πιστεύω»;

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Ο Σωκράτης έκανε κάτι πολύ πιο σπουδαίο από το να κατασκευάζει θεωρίες και φιλοσοφικά συστήματα. Έδειξε τον τρόπο με τον οποίο μπορεί να φθάσει κανείς σε σωστές θεωρίες, ιδέες και απόψεις. Αντικείμενο των αναζητήσεών του ήταν η λειτουργία της ίδιας της σκέψης και όχι τα όποια συμπεράσματά της. Κατά μια έννοια όλος ο δυτικός πολιτισμός, μα και η επιστήμη πάνω στην οποία στηρίζεται, βασίζονται στο σωκρατικό πνεύμα.

Γ: Να πάλι οι θεωρίες περί πνεύματος και «τα σου πα... μου πες» ... Μα, δεν καταλαβαίνεις ότι εκείνο που έχει σημασία είναι η δράση. Η δράση ... η πράξη είναι εκείνη που γεννά τις αληθινές ιδέες και απόψεις... Όλα τα άλλα είναι ονειροφантаσίες του καναπέ... με το συμπάθιο δηλαδή.

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Μαζί σου κι εγώ, αγόρι μου. Και βέβαια δράση! Αλλά, δράση χωρίς θεωρία και αυτογνωσία, είναι άστοχες, ασχεδιάστες, σπασμωδικές, κινήσεις, που φέρνουν συνήθως και αντίθετο αποτέλεσμα από εκείνο που επιδιώκουν.

B: Ανάλυσέ το.

Γ: Αν δεν σου είναι δύσκολο...

(Ο καθηγητής πηγαίνει και φέρνει ένα σφυρί και πρόκες καρφιά και αφού τα ακουμπάει στο γραφείο απευθύνεται στον B).

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Ιδού, λοιπόν, κάρφωσε! Σου ζητάω, λοιπόν, να κάνεις κάτι... Μπορείς να το κάνεις; Κάρφωσε!

B:

Γ: (Στον B) Άντε λοιπόν κάρφωσε... τι φοβάσαι;... δεν πρόκειται να σε κατηγορήσουμε και για ρουφιάνο...

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Εννοώ να καρφώσεις κανονικά – με σφυρί και με καρφιά. Ορίστε... Κάρφωσε!

B: Πού όμως; Στον τοίχο; Στην πόρτα; Στο πάτωμα; Στο παράθυρο; Εδώ; Εκεί; Πού να καρφώσω;

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Έλα, λοιπόν.

B: Και γιατί μου ζητάς να καρφώσω;... κάτι έχεις κατά νου... Θέλεις να κρεμάσεις κάτι; Τι;... Αν δεν μου τα πεις αυτά, θα πάρω το σφυρί και το καρφί και θα καρφώνω εδώ κι εκεί, και στο τέλος το πιο πιθανό είναι να σου χαλάσω κανένα τοίχο.

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Βλέπεις; Δεν αρκεί να αποφασίσει να κάνει κάτι κανείς. Πρέπει προηγουμένως να ξέρει και τι πρέπει να κάνει. Προς τα πού να κατευθύνει τις προσπάθειές του, ποιος ο στόχος του, πως πρέπει να ενεργήσει για να φτάσει στο αποτέλεσμα που στοχεύει, ποια μέσα θα χρησιμοποιήσει ... Με άλλα λόγια, πριν

ξεκινήσεις να κάνεις οτιδήποτε, πρέπει να έχεις μια συνολική θεώρηση των πραγμάτων, οφείλεις να έχεις σχηματίσει μια θεωρία, ένα σχέδιο στο μυαλό σου που θα κατευθύνει τις κινήσεις σου. Διαφορετικά, η δράση είναι σκέτη ματαιοπονία, άδικος κόπος, μια τρύπα στο νερό –πολλές φορές μάλιστα καταστροφική. Η θεωρία, που μας λέει: τι, πού, πώς και γιατί να κάνουμε κάτι δίνει το πλαίσιο μέσα στο οποίο πρέπει να κινηθεί κανείς, αν θέλει, βέβαια, η δράση του να έχει αποτέλεσμα, κάποιο αντίκρισμα στην πραγματικότητα.

Δ: Ναι, αλλά μπορεί η θεωρία να μην είναι σωστή, οπότε, όταν, μάλιστα, νομίζεις ότι είναι σωστή και στηριχτείς πάνω της, θα πας άλλού γι' άλλού.

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Πολύ σωστά. Δεν αρκεί λοιπόν η δράση να κατευθύνεται από μια θεωρία, πρέπει, επιπλέον, η θεωρία να είναι και σωστή.

Δ: Πόσες θεωρίες δεν αποδείχτηκαν τελικά μάρες... συγνώμη... λάθος ήθελα να πω...

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Γι' αυτό ακριβώς πρέπει να εξετάζουμε πάντοτε αν οι θεωρίες είναι σωστές, να μην αφήνουμε τίποτε χωρίς να το ψάξουμε. Είναι, ακριβώς, τούτο που έκανε συνεχώς ο Σωκράτης σε όλη του την ζωή –λες και του είχε γίνει έμμονη ιδέα. Δεν δεχόταν τίποτε σαν σωστό, αν προηγουμένως δεν το εξέταζε σε βάθος. Κι ήταν υπερήφανος γι' αυτό. Αν, πίστευε, διέθετε κάποια σοφία, δεν ήταν γιατί κατείχε ορισμένες θεωρίες, αλλά γιατί δεν δέχονταν καμιά θεωρία χωρίς να την έχει εξετάσει προηγουμένως σε βάθος. Ανθρώπους, έλεγε, που είχαν το μυαλό τους γεμάτο από θεωρίες και γνώσεις μπορείς να βρεις, να ... (ανοιγοκλείνοντας τα δάχτυλά του χεριού του για να δείξει πόσο πολλοί ήταν αυτοί). Σαν τον ίδιο, όμως, που είχε την μανία να μην δέχεται τίποτε σαν σωστό, αν δεν το είχε ψάξει πριν καλά: κανέναν.

Β: Μήπως ήταν κομμάτι υπερβολικός; Μου φαίνεται πολύ απίθανο στην εποχή του να μην υπήρχε ψαγμένος έστω ένας επιστήμονας, ένας φιλόσοφος, ένας ρήτορας, ένας καλλιτέχνης. Θέλεις να δεχτώ ότι πολλά από όσα έλεγαν ή έκαναν οι φιλόσοφοι, οι επιστήμονες, οι καλλιτέχνες τα είχαν υιοθετήσει στο ντούκου, να το δεχτώ. Ότι, όμως, δεν ήταν καθόλου, σε τίποτε από όσα έλεγαν ή έκαναν ψαγμένοι... συγνώμη, αλλά δεν θα πάρω ...

Γ: Μπας κι ήταν ούφο ο τύπος;

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Δεν ξέρω τι άνθρωπος ήταν ... αν ήταν εξωγήινος ... Εκείνο όμως που έχει σημασία δεν είναι ποιος είναι αυτός που λέει κάτι, αλλά τι είναι αυτό που λέει. Μερικά πράγματα, ξέρετε, μπορείς να τα διδαχθείς και από έναν ανόητο... αρκεί εσύ να μην είσαι ο ίδιος ανόητος. Και φαντάζομαι να το παραδεχθείς ότι ο Σωκράτης μόνο κουτός δεν ήταν. Συμφωνούμε ως εδώ; Αν ναι, μπορούμε να συνεχίσουμε. Διαφορετικά να σταματήσουμε την συζήτηση (στον Γ) Στην περίπτωση αυτή μη φοβάσαι δεν θα σε κατηγορούσα ποτέ για υπερβολική ευφυΐα.

Γ: Όχι, όχι. Να, έτσι όπως τον περιέγραψες ... μήπως ήταν λιγούλακι γραφικός;

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Γραφικός; Τώρα, βέβαια, που το λες ..., πράγματι η παρουσία και η συμπεριφορά του προκαλούσε. Ντυνόταν επιδεικτικά απλά. Χειμώνα-καλοκαίρι ξυπόλητος. Δεν φόραγε, λέει, σανδάλια, για να μπαίνει στο ρουθούνη των υποδηματοποιών. Και από νωρίς το πρωί γύριζε στην Αγορά, στα γυμναστήρια, σε

κουρεία, σε περιπάτους, και όποιον σοφολογιότατο συναντούσε άνοιγε μαζί του κουβέντα, ζητώντας του να τον διδάξει κάτι από την σοφία του.

Δ: Καλά, δεν δούλευε;

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Τι να σου πω

Δ: Και πώς ζούσε;

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Πρώτα από όλα ήταν εξαιρετικά λιτός. Λένε, ακόμη, ότι ποτέ δεν είχε ξεμείνει από λεφτά. Μυστήριο! Ποτέ του δεν δανείστηκε ούτε έκλεψε ούτε και πήγε να ζητιανέψει –σαν κάποιους άλλους φιλοσόφους στην αρχαιότητα που είχαν κάνει την επαιτεία σύστημα. Τώρα, πώς τα κατάφερνε;... Ίσως οι μαθητές του. Όλα αυτά, όμως, είναι κουτσομπολιά και υποθέσεις που δεν έχουν να κάνουν τίποτα με την ποιότητα του μυαλού του.

Γ: Μα, όταν τους έβγαζε όλους σκάρτους, χωρίς, μάλιστα, ο ίδιος να λέει ποτέ την γνώμη του για τίποτε, για ποια ποιότητα μυαλού μιλάς;

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Μισό ...

Γ: Απορώ πώς λένε ότι ο άνθρωπος αυτός ήταν τόσο σπουδαίος.

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Να τα πάρουμε τα πράγματα με την σειρά; Πρώτα από όλα το ότι δεν άξιζαν όλοι εκείνοι που είτε από μόνοι τους ή οι άλλοι πίστευαν πως ήταν σπουδαίοι για της θεωρίες και τις γνώσεις του δεν ήταν κάτι που του κατέβηκε έτσι ξεκάρφωτα στο κεφάλι. Απεναντίας, έκανε ολόκληρη έρευνα, για να καταλήξει σ' αυτό.

Δ: Έρευνα αγοράς, όπως λένε οι στατιστικολόγοι ... Ήθελα να ρωτήσω τι είδους έρευνα έκανε και πώς του ήρθε να την κάνει.

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Κάποτε το Μαντείο των Δελφών έβγαλε μια περίεργη, αλήθεια, ρήση, που έλεγε πως, σύμφωνα με τον Θεό, ανάμεσα στους ανθρώπους πιο σοφός από τον Σωκράτη δεν υπήρχε. Όταν το έμαθε αυτό ο Σωκράτης, απόρησε, αφού ο ίδιος παντοτε δεξιά και αριστερα διακήρυσσε ότι δεν ήξερε τίποτε. «Εν οίδα ότι ουδέν οίδα», ήταν η χαρακτηριστική φράση του. Από την άλλη πλευρά, όμως, επειδή ήταν ο Σωκράτης ήταν ευσεβής που τιμούσε τα θεία, του ήταν αδύνατο να πιστέψει ότι ο Θεός μπορούσε να λέει ψέματα. Τι συνέβαινε, λοιπόν: ήταν ή δεν ήταν σοφός – και μάλιστα ο πιο σοφός, κατά την θεική ρήση, από όλους τους θνητούς; Για να λύσει την απορία του αυτή, αποφάσισε να επισκεφθεί τους πιο φημισμένους για την σοφία τους ανθρώπους της εποχής του και να δει ο ίδιος πλέον με τα μάτια του τι ήταν εκείνο που κατείχε αυτός, το οποίο δεν το γνώριζαν εκείνοι, που έκανε τον θεό να πει πως ήταν ο πιο σοφός. Αρχικά, λοιπόν, πήγε και βρήκε έναν πολιτικό, που τον θεωρούσαν σοφό και ο ίδιος πίστευε ότι ήταν ο σοφότατος όλων. Από την συζήτηση όμως μαζί του, κατάλαβε ότι ο άνθρωπος μόνο σοφός δεν ήταν. Μετά στράφηκε σε ορισμένους ποιητές, για τους οποίους, επίσης, λέγανε ότι διέθεταν εξαιρετική σοφία. Συζητώντας, ωστόσο, και με αυτούς διαπίστωσε ότι τα ποιήματά τους δεν τα έγραφαν από στέρεη γνώση, αλλά από αδέσποτη έμπνευση και ανεξέλεγκτο ενθουσιασμό. Αλλά κι όταν αποφάσισε να κουβεντιάσει με κάποιους ονομαστούς για τις επιδόσεις των τεχνίτες είδε ότι κι αυτοί είχαν σοβαρές ελλείψεις. Έτσι, για να μην σας τα

πολυλογώ, όσους από τους συμπολίτες του –στρατηγούς, ρήτορες, φιλοσόφους επιστήμονες– κι αν συνομίλησε είδε ότι όχι μόνο αγνοούσαν ένα σωρό πράγματα, αλλά δεν ήξεραν καν για τι πράγμα μιλούσαν κάθε φορά. Συμπέρανε, λοιπόν, ότι κανένας από τους ανθρώπους δεν έχει το δικαίωμα να θεωρεί τον εαυτό του σοφό. Μόνον ο Θεός είναι σοφός και ουδείς άλλος. Το κακό με τους συνανθρώπους ήταν ότι αγνοούσαν την άγνοιά τους, σε αντίθεση με τον ίδιο που είχε συνείδηση του γεγονότος αυτού, αφού υποστήριζε σε όλους τους τόνους ότι δεν ήξερε τίποτε. Ίσως αυτό, σκέφτηκε ο Σωκράτης, να ήταν εκείνο που εκτίμησε πάνω του ο Θεός, για να πει ότι ήταν ο σοφότερος όλων των ανθρώπων.

Δ: Μα τώρα πείτε μας ειλικρινά, πιστεύετε ότι ο Σωκράτης έλεγε αλήθεια, όταν έλεγε ότι δεν ξέρει τίποτε; Μην τρελαθούμε τώρα.

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Ασφαλώς και θα ήξερε –μη σου πω μάλιστα, περισσότερα από εκείνους που έλεγαν ότι ήξεραν όλα. Απλώς, ο Σωκράτης προσποιούνταν ότι δεν ήξερε τίποτε.

Γ: Και γιατί αυτό το θέατρο;

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Θέατρο; Κάνεις λάθος. Επρόκειτο για μέθοδο και μάλιστα επιστημονική. Έτσι, πίστευε, μπορούσε να προστατέψει την γνώση και να πολεμήσει την αμάθεια –και το χειρότερο ακόμη: την ημιμάθεια.

Β: Και νόμιζε ότι θα το πετύχαινε αυτό με το να κάνει πως δεν ξέρει τίποτε;

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Ναι, γιατί οι μεγαλύτερες πλάνες βρίσκονται στα αυτονόητα πράγματα, σε όλα εκείνα τα «σλόγκαν» που με περισσή ευκολία σε κάθε ευκαιρία επικαλούμαστε σαν αδιαμφισβήτητα επιχειρήματα. Ο Σωκράτης, όμως, δεν δεχόταν να πει νερό από την βρύση, αλλά έψαχνε πάντα τη πηγή. Κι αυτό ήταν η αρχή της εκστρατείας του υπέρ της γνώσης

Δ: Δεν καταλαβαίνω...

Γ: Μπορείς να μας το κάνεις πιο λιανά;

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: (στον Γ) Φαντάσου τον εαυτό σου να φοράει κόκκινα γυαλιά. Πώς θα τα έβλεπες τότε όλα γύρω σου;

Γ: Κόκκινα, βέβαια.

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: (στον Β) Κι εσύ, αν φορούσες μαύρα γυαλιά; Πώς θα τα έβλεπες όλα;

Β: Ασφαλώς μαύρα.

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: (Στον Δ.) Κι εσύ αν φορούσες πράσινα;

Δ: Πράσινα.

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Κι αν εγώ φορούσα κίτρινα γυαλιά; Δεν θα τα έβλεπα όλα κίτρινα; Το ερώτημα, εν τοιαύτη περιπτώσει, είναι ποιες από τις εικόνες των πραγμάτων που

βλέπομε μέσα από τα γυαλιά που φοράει ο καθένας μας ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα.

Β: Προφανώς καμιά, αφού το χρώμα που βλέπομε να έχουν τα πράγματα δεν είναι το χρώμα που έχουν τα ίδια τα πράγματα, αλλά το χρώμα που αναγκάζουν τον καθένα μας τα γυαλιά που φοράει να βλέπει.

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Οπότε, αν θα θέλαμε να δούμε το αληθινό χρώμα των πραγμάτων, τι θα έπρεπε να κάνουμε;

Γ: Απλούστατα, να βγάλουμε τα γυαλιά που φοράμε, και με γυμνά μάτια πλέον να κοιτάζουμε τα πράγματα.

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Έτσι μπράβο! Κάτι ανάλογο μας συμβούλεψε να κάνουμε κι ο Σωκράτης. Ξέρετε, ο καθένας μας, με την γέννησή του, έρχεται σε έναν κόσμο γεμάτο από θεωρίες, αντιλήψεις, απόψεις, ιδέες, θέσεις, πεποιθήσεις, που τις βρίσκει έτοιμες να τον περιμένουν. Είμαστε αναγκασμένοι να βλέπομε τα πράγματα μέσα από γυαλιά: μαύρα, κόκκινα, πράσινα, κίτρινα, που άλλοι μας έχουν φορέσει. Κι αν μεν συμβεί μεν οι θεωρίες και οι αντιλήψεις, μέσα από τις οποίες προσεγγίζουμε τα πράγματα, να είναι ακριβείς, τότε ασφαλώς οι εικόνες που σχηματίζουμε για τα πράγματα μέσα μας ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα. Συχνά πυκνά, όμως, συμβαίνει οι θεωρίες και οι πεποιθήσεις για τα πράγματα να είναι ανακριβείς και οι εικόνες που έχουμε για τα πράγματα δεν μπορεί παρά να είναι απατηλές. Το ερώτημα, λοιπόν, είναι ποιες από τις θεωρίες, τις πεποιθήσεις, τις αντιλήψεις, τις ιδέες, που έχουν διαμορφώσει άλλοι πριν για μας, πριν από μας και ανεξάρτητα από μας, είναι οι σωστές και ποιες όχι; Απάντηση στο ερώτημα αυτό δεν πρόκειται να βρούμε απάντηση, γιατί όταν οι θεωρίες, οι πεποιθήσεις, οι απόψεις και οι ιδέες αποκρυσταλλώνονται, εμείς απουσιάζουμε. Τις βρίσκουμε μετά, ήδη έτοιμες, να μας περιμένουν.

Δ: Είναι τα γυαλιά που λέγαμε...

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Ακριβώς! Οι άνθρωποι, λοιπόν, στην προσπάθειά τους να ξεπεράσουν τον σκόπελο της αμφιβολίας, που τους δημιουργούν οι θεωρίες που βρήκαν έτοιμες μπροστά τους και να προσεγγίσουν με μεγαλύτερη ακρίβεια την πραγματικότητα, προσθέτουν πάνω στις παλιές αντιλήψεις και πεποιθήσεις, άλλες, καινούριες, δικές τους θεωρίες και αντιλήψεις, οι οποίες, δεν λέω, μπορεί να είναι σωστές. Ο κίνδυνος, όμως, να αποτύχει το εγχείρημά τους είναι πάντοτε υπαρκτός. Και τούτο, γιατί δεν αρκεί παρά να αποδειχθεί ανακριβής έστω και μια από τις θεωρίες και τις αντιλήψεις πάνω στις οποίες στήριξαν τη δράση τους και όλη την ύπαρξή τους, για να καταρρεύσουν όλα. Ένα κακό ένζυμο, όσο μικρός κι αν είναι, είναι αρκετό για να καταστρέψει ολόκληρη την μάζα.

Δ: Οπότε τι μένει να κάνουμε, κατά τον Σωκράτη;

Β: Να πετάξουμε όλη την μάζα στα σκουπίδια. Να τι πρέπει να κάνουμε.

Γ: Η αναρχία δεν είναι λύση... Χρειάζεται Δημοκρατικός συγκεντρωτισμός... πρωτοπορία...

Δ: Δεν μπορούμε να τα πετάξουμε όλα στη θάλασσα... όλες οι απόψεις έχουν μέσα τους ένα μέρος της αλήθειας

B: Να, και η σοσιαλδημοκρατία... μίλησε...

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Ελάτε τώρα, ελάτε, ησυχάστε. Δεν είναι εδώ ο τόπος και η ώρα να λύσετε τις πολιτικές διαφορές σας. Αυτή τη στιγμή συζητάμε κάτι πολύ σοβαρότερο. Ερευνάμε το υπέδαφος στο οποίο στηρίζονται όλα τα «πιστεύω».

B: Η λύση είναι να πετάξουμε στα σκουπίδια όλα τα μπάζα που μας φόρτωσαν αυτοί εδώ... (δείχνει τους άλλους δυο).

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ... που φορτώσαμε κι εσύ κι εγώ κι ο καθένας μας. Μη σας φανεί παράξενο, αλλά αυτός που πρότεινε ο Σωκράτης ήταν να ξεφορτωθούμε τις θεωρίες και τις αντιλήψεις που υπάρχουν για τον κόσμο, όπως οφείλομε να βγάλουμε από τα μάτια μας τα χρωματιστά γυαλιά που μας εμποδίζουν να δούμε τα πράγματα όπως είναι πραγματικά. Να τις αγνοήσουμε πλήρως και να προσπαθήσουμε να γνωρίσουμε τον κόσμο από την αρχή, εντελώς από την αρχή, σαν να μην ξέρομε τίποτε απολύτως γι' αυτόν. Τούτο, η κατάσταση της συνειδητής άγνοιας είναι, κατά τον Σωκράτη το πρώτο στάδιο για να αποκτήσουμε έγκυρη γνώση των πραγμάτων.

B: Είδατε; Σας τα έλεγα εγώ πως ο καθηγητής είναι δικός μας...

Γ: Έλα, σκάσε, άλλο πράγμα εννοεί ο καθηγητής...

Δ: Δηλαδή, πόσα άλλα στάδια επιτέλους, σύμφωνα με τον Σωκράτη, θα χρειαστεί να περάσουμε μέχρι να φτάσουμε επιτέλους στην πραγματική γνώση;

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Ανυπομονείς, γλυκέ μου; Δύο. Μόνο δύο ακόμη

Δ: Ναι; Και ποια είναι αυτά;

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Αφού, πρώτα, αποτινάξουμε από πάνω μας τις πάσης φύσεως θεωρίες και αντιλήψεις που είχαμε φορτωθεί, θα πρέπει το πράγμα που θέλουμε να γνωρίσουμε να το ερευνήσουμε από όλες τις πλευρές. Αν, για παράδειγμα, θέλω να μάθω στ' αλήθεια τι είναι τρίγωνο, τι πραγματικά κάνει ένα σχήμα να είναι τρίγωνο, θα πρέπει να εξετάσω τα κάθε λογής τρίγωνα: μεγάλα και μικρά, ορθογώνια, οξυγώνια και αμβλυγώνια, ισόπλευρα και σκαληνά, πλάγια και όρθια.. Η περιήγηση αυτή, όμως, κατά τον Σωκράτη, δεν πρέπει να είναι αδέσποτη, χωρίς σκοπό.

Δ: Και ποιος θα πρέπει να είναι ο στόχος μας;

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Αυτό, για να μην ανησυχείς, είναι το επόμενο στάδιο. Για να φτάσουμε, λοιπόν, στην έγκυρη γνώση, κατά τον Σωκράτη, θα πρέπει να βρούμε το κοινό στοιχείο όλων των τριγώνων; Κάθε τρίγωνο, ανεξάρτητα από το αν είναι μεγάλο ή μικρό, πλάγιο ή όρθιο, ορθογώνιο ή οξυγώνιο, ισόπλευρο ή σκαληνό, έχει τρεις πλευρές και τρεις γωνίες που το άθροισμά τους ισούται με δύο ορθές γωνίες. Το κοινό αυτό στοιχείο, οι τρεις πλευρές και οι τρεις γωνίες που είναι ίσες με δύο ορθές, συνιστά την ουσία του τριγώνου, το στοιχείο που κάνει ένα σχήμα να είναι τρίγωνο και όχι τετράγωνο, παραλληλόγραμμο ή οτιδήποτε άλλο, αυτό που, έχοντας αυτό υπόψη μας, μπορούμε μετά βεβαιότητας να ξέρομε αν ένα σχήμα είναι ή δεν είναι τρίγωνο. Συμφωνούμε;

B: Αναγκαστικά...

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Ε, λοιπόν αυτή την διαδικασία θα πρέπει να ακολουθούμε σχετικά με κάθε πράγμα που θέλουμε να ξέρομε τι είναι: αφού, δηλαδή, πρώτα αποβάλλουμε από μέσα μας κάθε δεδομένη θεωρία ή αντίληψη και, αφού, έπειτα, σε δεύτερο στάδιο, διερευνήσουμε το πράγμα από κάθε άποψη, θα πρέπει να συλλάβουμε την ουσία του, που αποτελεί, κατά τον Σωκράτη, το τρίο και τελικό στάδιο για την απόκτηση έγκυρης γνώσης. Έτσι, μόνον όταν έχουμε υπόψη μας την ουσία της δικαιοσύνης, για παράδειγμα, μπορούμε να αποφανθούμε αν μία συγκεκριμένη πράξη είναι δίκαιη ή όχι.

Β: Πώς, δηλαδή;

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Μα, συγκρίνοντας την συγκεκριμένη πράξη με την ουσία της δικαιοσύνης. Οπότε, αν μεν η πράξη συμφωνεί με την ουσία της δικαιοσύνης είναι δίκαιη, διαφορετικά δεν είναι δίκαιη.

Δ: Άρα, ο μπούσουλας είναι να έχουμε υπόψη μας την ουσία της δικαιοσύνης. Κι αυτό ισχύει, φαντάζομαι, με κάθε άλλο πράγμα που θέλουμε να ξέρουμε τι είναι. Να γνωρίζουμε την ουσία του, ώστε να μπορούμε να το συγκρίνομε με αυτή. Λοιπόν, Περνάω τις εξετάσεις;

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Σαν πολύ άνετο σε βλέπω. Δεν είναι όμως τόσο απλό.

Γ: Με συγχωρείς αλλά δεν καταλαβαίνω. Αν ο Σωκράτης ήξερε – που θα έπρεπε να ήξερε, αφού ήταν τόσο σπουδαίος ώστε να τον θαυμάζει ο θεός – την ουσία της δικαιοσύνης, θα μπορούσε θαυμάσια να την πει στο συνομιλητή του, ώστε να διαπιστωθεί αμέσως αν μια πράξη είναι δίκαιη ή όχι. Όλη αυτή τη φλυαρία τη βρίσκω περιττή.

Β: Και ποια είναι αυτή η περίφημη ουσία της δικαιοσύνης επιτέλους...

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ...

Γ: Δηλαδή ο Σωκράτης δεν την ήξερε;

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Δεν ξέρω ... Πιθανόν

Β: Ε, τότε γιατί την κρατούσε μυστική;

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Γιατί ο Σωκράτης δεν είχε κανένα λόγο να προσφέρει ο ίδιος έτοιμη την απάντηση. Αν το έκανε αυτό, θα αναιρούσε τον εαυτό του, θα επαναλάμβανε εκείνο που αντιμάχονταν σε όλη τη ζωή του, την παθητική υιοθέτηση αβασάνιστων απόψεων.

Β: Δηλαδή την ήξερε και δεν την έλεγε;

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Μα το ζητούμενο, για τον Σωκράτη, δεν ήταν αυτό. Το ζητούμενο, γι' αυτόν, ήταν ο έλεγχος της ίδιας της σκέψης. Στόχος του ήταν να ελευθερώσει τον πολίτη από αβασάνιστες θεωρίες και αντιλήψεις. Πώς θα πρόσφερε αυτός στους άλλους έτοιμη γνώση, όταν σημαία του είχε την αμφισβήτηση των πάντων; Από την άποψη αυτή, ο Σωκράτης υπήρξε ο κατ' εξοχήν ασεβής της εποχής του.

Γ: Μα, γιατί θα αναιρούσε τον εαυτό του; Δεν το καταλαβαίνω αυτό. Αν είχε φτάσει λογικά στην αλήθεια, θα μπορούσε να μας ανακοινώσει μαζί και τα επιχειρήματά του που τον οδήγησαν σε αυτήν

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Μα το ίδιο μπορούμε να υποθέσουμε και για τις θεωρίες και τις απόψεις των άλλων. Κανένας δεν ισχυρίζεται κάτι χωρίς να πιστεύει ότι αυτό που υποστηρίζει είναι σωστό και χωρίς, ως εκ τούτου, έχει φροντίσει να βρει τα κατάλληλα επιχειρήματα για να στηρίξει την άποψή του. Όσο, όμως, κι αν η θέληση κάποιου που λέει κάτι είναι να πει την αλήθεια, δεν αποκλείεται, επειδή δεν είναι θεός, ο ισχυρισμός του να είναι λαθεμένος. Πολλές, αν όχι όλες, οι θεωρίες και οι απόψεις που συναντάμε στην ζωή μας, μπορεί, επειδή πρόκειται για ανθρώπινα κατασκευάσματα, να αποδειχθεί ότι δεν είναι σωστές. Το ίδιο, λοιπόν, πίστευε και ο Σωκράτης για τον εαυτό του. Τι νόημα, αλήθεια, θα είχε, αν στο επισφαλές πεδίο της αμφιβολίας και της αμφισβήτησης των θεωριών και των απόψεων, ερχόταν ο Σωκράτης να προσθέσει τις δικές του θεωρίες και απόψεις που, σαν δημιουργήματα ενός ανθρώπινου μυαλού, θα μπορούσαν επίσης να αμφισβητηθούν;

Γ: Και τι θα έπρεπε να γίνει, δηλαδή, κατά τον Σωκράτη; Να εγκαταλείψουμε κάθε προσπάθεια να βρούμε την αλήθεια;

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Όχι, βέβαια. Κάθε άλλο, μάλιστα.

Γ: Μα, όταν λες ότι ο Σωκράτης έλεγε να μην εμπιστευόμαστε καμιά θεωρία, καμιά άποψη ή ιδέα και ο ίδιος απόφευγε πάντοτε να λέει την γνώμη του, τι άλλο μπορώ να υποθέσω από το ότι απέκλειε την δυνατότητα να γνωρίσουμε την αλήθεια.

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Πρόσεξε, πρόσεξε ... μη βιάζεσαι να βγάλεις εύκολα συμπεράσματα. Η γνώση, πίστευε ο Σωκράτης, δεν είναι όπως το κρασί ή το λάδι που το μεταγγίζουμε από ένα γεμάτο ή λίγο γεμάτο δοχείο σε ένα άδειο ή λιγότερο γεμάτο δοχείο. Πολλοί πιστεύουν ότι ο πιο σίγουρος τρόπος για να αποκτήσουν γνώσεις είναι να πάνε κοντά σε κάποιον – σε έναν καλό δάσκαλο, ας πούμε – και να του ζητήσουν τις γνώσεις με τις οποίες έχει γεμάτο το κεφάλι του να τους τις μεταφέρει όπως είναι στο δικό τους κεφάλι. Οι Σοφιστές στην αρχαιότητα, που εκμεταλλεύτηκαν την αντίληψη αυτή, έκαναν χρυσές δουλειές. Ο Σωκράτης όμως ήταν αναζητητής της αλήθειας, κι όχι ένας δάσκαλος που μετέφερε γνώσεις. Κοίταγε όχι να καταγράψει τις γνώσεις που κυκλοφορούσαν, αλλά να δείξει πώς ο καθένας μας με τις δικές του δυνάμεις που είχε κρυμμένες μέσα του να τις αποκτήσει. Σε αντίθεση με τους σοφιστές, ο Σωκράτης δεν πρόσφερε ποτέ έτοιμη γνώση, ούτε και πήρε ποτέ λεφτά.

Β: Ενώ οι σοφιστές υπήρξαν, να πούμε, έμποροι...

Γ: Έμποροι της γνώσης...

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Πράγματι, πουλούσαν τις γνώσεις τους. Στην αρχαιότητα, κάθε πατέρας που ήθελε το παιδί του να μορφωθεί, αλλά και οποιοσδήποτε άλλος επιθυμούσε να αποκτήσει γνώσεις, φρόντιζε να πάει σε έναν Σοφιστή ο οποίος, έναντι – αδράς, πολλές φορές – αμοιβής, του πρόσφερε τις γνώσεις του, και επιπλέον τους κατάλληλους τρόπους να τις χρησιμοποιεί προς όφελός του. Ο Σωκράτης ήταν πολύ σκληρός με τους Σοφιστές που, για να κερδίζουν χρήματα, εκμεταλλεύονταν την ανάγκη του ανθρώπου να αποκτήσει την γνώση. Η γνώση, για τον Σωκράτη, είναι

τόσο πολύτιμο πράγμα για τον άνθρωπο, που δεν προσφέρεται για εμπόριο. Πώς λέμε ότι η ιερότητα της ζωής του ανθρώπου δεν επιτρέπει την εμπορία του σώματός του ...

Δ: Καλά τώρα, μιλάμε για καταστάσεις απίθανες. «Η γνώση είναι πολύ σπουδαίο πράγμα, που δεν προσφέρεται για εμπόριο». Ειλικρινά, μεγαλύτερη... ονειροφαντασία δεν έχω ακούσει. Όλος ο πολιτισμός μας στηρίζεται πάνω στην σχέση: πληρώνω για να μάθω. Η γνώση κοστίζει... πάντα κόστιζε...

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Έχεις δίκιο, δεν λέω ... Αλλά, για τον Σωκράτη, χωρίς την γνώση η ηθική είναι αδύνατη –η ηθική που αν υπονομευθεί είναι αμφίβολο αν μπορεί να υπάρχει καθόλου η κοινωνία. Σκέψου αν καταργούσαμε, δεν λέω όλες, μα ορισμένες, έστω και μία, από τις βασικές ηθικές αρχές βάσει των οποίων ζούμε ... Αν, ας πούμε, δεν ίσχυε η ηθική αρχή ότι πρέπει να είμαστε ειλικρινείς, και ο καθένας μας εξαπατούσε χωρίς κανένα φραγμό τους άλλους. Φαντάζεστε, για να σας πω μόνο ένα απλό παράδειγμα, τι θα γινόταν αν κάποια στιγμή οι ελεγκτές εναέριας κυκλοφορίας αποφάσιζαν να δίνουν ψευδείς πληροφορίες στους πιλότους; Πόσα αεροπλάνα δεν θα έπεφταν παρασύροντας στον θάνατο χιλιάδες ανυποψίαστους; Η ηθική, λοιπόν, χάρη στην οποία η κοινωνία και μαζί η ζωή μας συνεχίζουν να υπάρχουν, εξαρτάται, κατά τον Σωκράτη από την γνώση.

Β: Δηλαδή, δηλαδή;...

Γ. Να τα μας... να που και η αναρχία έχει διαλεκτικές ανησυχίες...

Β: Δεν ξέρεις, γι' αυτό μιλάς... Εμείς κι αν είμαστε αντιδογματικοί...όχι σαν...

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Σας παρακαλώ ... Ξεχάστε για λίγο τις γενικές συνελεύσεις στο αμφιθέατρο... Αμαν πια ...

Β: (Στον Γ) Καλά... μαζί θα τα πούμε άλλη φορά.

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Τι λέγαμε;

Β: Για την ηθική.

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Α, ναι...Αν ήταν εδώ, λοιπόν, ο Σωκράτης και τον ρωτούσες γιατί κλέβει κανείς, τι νομίζεις ότι θα σου απαντούσε;

Β: ...

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Γιατί ο νομίζει ότι αυτό που κάνει είναι σωστό. Αν πραγματικά ήξερε ότι η κλοπή είναι κακό πράγμα, δεν θα επιχειρούσε να κλέψει, όπως πολλοί από μας, που έχουμε ανάγκη και μπορούμε να κλέψουμε, δεν κλέβουμε, γιατί απλούστατα θεωρούμε ότι δεν είναι σωστό. Κανένας δεν κλέβει και, γενικώς, δεν κάνει το κακό, επειδή θέλει. «Ουδείς εκών κακός», έλεγε ο Σωκράτης. Κανένας δεν γίνεται με την θέλησή του παλιάνθρωπος. Η άγνοια μας σπρώχνει στο κακό, και η γνώση μάς απομακρύνει από αυτό και μας προτρέπει να κάνουμε το καλό. Αν, σύμφωνα με την άποψη του Σωκράτη, όλοι οι άνθρωποι ήξεραν ποιο είναι το καλό, τότε η κοινωνία μας θα ήταν τελείως διαφορετική από αυτό που είναι τώρα. Θα ήταν τέλεια –χωρίς πολέμους, χωρίς φυλακές, χωρίς μίση ... Καταλαβαίνετε τώρα γιατί ο Σωκράτης έδινε τόσο μεγάλη σημασία στην γνώση;

B: Εγώ, όμως, ξέρω πολλούς που αποφεύγουν το κακό ή επιδιώκουν το καλό χωρίς να έχουν ιδέα τι είναι κακό και τι καλό –ενστικτωδώς!

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Αυτό που λες είναι σωστό. Άλλωστε ο ίδιος ο Σωκράτης έλεγε ότι θυμόταν πως από παιδί άκουγε μέσα του μια φωνή, το δαιμόνιο, όπως την αποκαλούσε, που, όποτε επρόκειτο να κάνει κάτι κακό, του έλεγε μη –να μην το κάνει. Αυτό το δαιμόνιο, για παράδειγμα, τον απέτρεψε να ασχοληθεί με την πολιτική. Και ευτυχώς δηλαδή, γιατί, όπως εξομολογήθηκε, αν δεν άκουγε μέσα του το δαιμόνιο και είχε εμπλακεί στην πολιτική, αυτό θα προκαλούσε βλάβη όχι μόνο στον ίδιο αλλά και στους συμπολίτες του. Όμως να ξέρετε ότι δεν αρκεί μόνο το ένστικτο, η φωνή από μέσα μας, το δαιμόνιο, για να νιώθουμε ασφαλείς ότι εκείνο που κάνουμε είναι το σωστό και εκείνο που αποφεύγουμε είναι το κακό. Πρέπει επιπλέον να ξέρομε και γιατί ό,τι αποφασίζουμε να κάνουμε είναι καλό και ό,τι επιλέγουμε να μην κάνουμε είναι κακό. Γιατί αν δεν ξέρομε πραγματικά τι είναι καλό και τι κακό, δεν θα είμαστε σε θέση να απαντήσουμε στους άλλους που θα ρώταγαν, αλλά και στον ίδιο τον εαυτό μας, μήπως αυτό που κάνουμε και πιστεύουμε ότι είναι καλό είναι κακό ή και αντίστροφα μήπως αυτό που αποφεύγουμε να κάνουμε και πιστεύουμε ότι είναι κακό είναι καλό; Μόνο η γνώση, κατά τον Σωκράτη, μπορεί να μας προστατέψει από τέτοιες παγίδες.

Γ: Ναι, αλλά αυτός δεν ήταν που έλεγε να αμφισβητούμε τα πάντα –κάθε θεωρία, κάθε ιδέα, κάθε άποψη; Δεν μπορώ ... Τι αντιφατικός άνθρωπος, θεέ μου: από την μια να μας προτρέπει προς την γνώση και από την άλλη να μας λέει να μην πιστεύουμε τίποτε.

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Αντιφατικός, γενικά, ναι θα έλεγα πώς ήταν. Πρώτα από όλα, ήταν κακάσχημος και, μόλο τούτο ήταν ελκυστικός. Ασκούσε τεράστια γοητεία στους μαθητές του. Έπειτα, ενώ ήταν εγκρατής στις ηδονές και μπορούσε να αποφύγει οποιοδήποτε πειρασμό και πρότρεπε τους και τους άλλους να κάνουν το ίδιο, δεν δίσταζε, αν του έκανε κέφι και το επέτρεπε η κατάσταση, να αφήνεται ελεύθερος να γεύεται τις ηδονές του σώματός του. Έτσι, αν και απόφευγε συστηματικά να κρασοπίνει, όταν αποφάσιζε να πει δεν μπορούσε κανείς να τον συναγωνιστεί. Ή μπορεί να ήταν εγκρατής στα ερωτικά, αλλά αυτό δεν τον εμπόδιζε να εξυμνεί τον έρωτα και να δημιουργεί ερωτικούς δεσμούς. Κάτι άλλο ακόμη που δείχνει την αντιφατικότητά του ήταν ότι, ενώ ήταν πολυλογάς και όλη μέρα δεν έκανε τίποτε άλλο παρά να ανοίγει κουβέντα με όποιον συναντούσε εκεί που γύριζε, πολλές φορές, εντούτοις, στα καλά-καθούμενα, χωρίς καμιά δικαιολογία ή προειδοποίηση, βυθιζόταν στην σιωπή. Ή εκεί που περπατούσε ή βρισκόταν μαζί με άλλους, εντελώς ξαφνικά εξαφανιζόταν. Ακόμη και όταν είχε υποχρέωση να βρίσκεται κάπου και ήξερε ότι έπρεπε να είναι εκεί, ο κόσμος να χαλούσε, αυτός εξαφανιζόταν και χανόταν στην σιωπή, όπως συνέβη στην διάρκεια της πολιορκίας της Ποτίδαιας, όπου την ώρα της μάχης αποσύρθηκε κάπου κρυφά όχι από δειλία, αλλά γιατί κάτι τον απασχολούσε και προσπαθούσε να βρει την λύση του. Όσο αντιφατικός όμως κι αν ήταν σε όλα στην ζωή του, στην περίπτωση της γνώσης που λέγαμε ήταν απόλυτα συνεπής με ό,τι υποστήριζε.

Γ: Μα κι αυτό, πάλι, δεν είναι αντίφαση: να είσαι σε όλα σου αντιφατικός και να μην είσαι αντιφατικός σε κάτι συγκεκριμένα; Ο άνθρωπος μου φαίνεται, τελικά, ήταν όλος μια αντίφαση.

B: Να σου πω, αυτό δεν με χαλάει κιόλας. Δείχνει, στο κάτω-κάτω χαρακτήρα. Ποιος είπε ότι ο άνθρωπος που δεν είναι αντιφατικός είναι λειψός;

Δ: Ο Μπρεχτ, ρε.

Γ: Καλά όλα αυτά. Αλλά, για μένα, ξέρεις το ερώτημα είναι πώς τον αντιμετώπιζαν τον Σωκράτη οι συνομιλητές του, όταν τους έλεγε ότι ούτε λίγο ούτε πολύ δεν υπάρχει πουθενά η γνώση –σε καμιά θεωρία, σε καμιά άποψη, σε καμιά ιδέα–αλλά, παρόλα αυτά, η γνώση είναι το πιο πολύτιμο πράγμα για την ζωή μας. Τι, φάντασμα είναι επιτέλους η γνώση; Γιατί μόνο για τα φαντάσματα μιλάμε, ενώ ξέρομε ότι δεν υπάρχουν πουθενά. Εγώ, ειλικρινά αν ήμουν στην θέση των συνομιλητών του, θα νόμιζα ότι ο τύπος με δουλεύει, ότι με ειρωνεύεται.

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Τώρα, είπες την σωστή λέξη: «ειρωνεύεται». Ο Σωκράτης, πράγματι, ειρωνευόταν τους συνομιλητές του.

Γ: Και δεν τον έστειλε κανένας;

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Βιάζεσαι να πάρεις τις αποφάσεις σου, βλέπω, ε;. Η ειρωνεία του Σωκράτη ήταν κάτι περισσότερο από αυτό που εννοούμε συνήθως με την λέξη «ειρωνεία»... Ήταν, πώς να το πω, το νυστέρι της μεθόδου του.

Γ: Δηλαδή;

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Ειρωνεία, καθένας μας καταλαβαίνει, είναι το να λες κάτι και να εννοείς κάτι διαφορετικό ή και το αντίθετο από εκείνο που λες. Έτσι δεν είναι; Όταν πω για κάποιον που είναι πολύ χοντρός να προσέχει μην τον πάρει ο αέρας, προφανώς ειρωνεύομαι. Γιατί, ακριβώς, εννοώ το εντελώς αντίθετο από εκείνο που λέω. Μέχρι εδώ ο Σωκράτης όταν ειρωνεύεται κάνει ό,τι κάνει ο καθένας μας όταν ειρωνεύεται: λέει κάτι χωρίς να εννοεί εκείνο που λέει. Από δω και πέρα, όμως, κάνει κάτι διαφορετικό από εκείνο που κάνομε όλοι οι υπόλοιποι όταν ειρωνευόμαστε.

B: Δηλαδή;

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Πάντοτε, όταν ειρωνευόμαστε, έχουμε κάποιον στόχο. Θέλομε να επιτύχομε κάτι πέρα από το παιχνίδι της ειρωνείας. Ας πούμε, όταν λέει κάνεις για κάποιον που είναι χοντρός να προσέχει μην τον πάρει ο αέρας, μπορεί να ειρωνεύεται για να κάνει χιούμορ και να γελάσουμε, ή μπορεί να ειρωνεύεται για να θίξει τον άνθρωπο στον οποίο αναφέρεται επειδή τον μισεί, ή μπορεί να ειρωνεύεται από πραγματικό ενδιαφέρον προς τον άνθρωπο αυτόν, γιατί θέλει να τον κάνει να συναισθανθεί την κατάστασή του και, έτσι, να αποφασίσει να χάσει βάρος. Ο Σωκράτης, όταν ειρωνευόταν στόχευε σε κάτι διαφορετικό από όλα αυτά.

B: Μπα, σαν σε τι, δηλαδή;

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Όποτε έμπαινε προς συζήτηση κάποιο θέμα –η δικαιοσύνη, ας πούμε...

Γ: Α, μην τα μπλέκεις πάλι. Απάντησε σε αυτό που σε ρωτάμε.

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Μα αυτό προσπαθώ να κάνω. Πρέπει, όμως, να πάρουμε τα πράγματα με την σειρά. Εδώ δεν είναι τηλεόραση να ξεπετάμε τα θέματα μπαμ – μπαμ. Όποτε, λοιπόν, έμπαινε προς συζήτηση κάποιο θέμα –παραδείγματος χάριν το ζήτημα της δικαιοσύνης–, ο Σωκράτης το αντιμετώπιζε από δύο πλευρές. Από την μία αρνιόταν την έννοια της δικαιοσύνης, όπως του την σέρβιραν οι άλλοι, και από την άλλη πλευρά άφηνε εμφανώς να εννοηθεί ότι υπήρχε μια άλλη περισσότερο ψαγμένη έννοια της δικαιοσύνης. Οι συνομιλητές του ήταν λογικό να έχουν την περιέργεια να μάθουν ποια ήταν, τέλος πάντων, η δικαιοσύνη που εννοούσε ο Σωκράτης. Μάταια, όμως, περίμεναν. Ο Σωκράτης δεν ήταν καθόλου διατεθειμένος να τους αποκαλύψει την σημασία που απέδιδε στην δικαιοσύνη – όπως άλλωστε και την σημασία που απέδιδε σε κάθε άλλο θέμα που συζητούσαν. Ο στόχος του ήταν αυτός και μόνο αυτός: να δημιουργήσει στους συνομιλητές του την υποψία, και ακόμη περισσότερο να τους κάνει να πιστέψουν, ότι, πέρα από τις γνωστές σημασίες που υπήρχαν για το θέμα που τους απασχολούσε, ήταν δυνατόν να υπάρχει και κάποια άλλη ακόμη έννοια που –πού ξέρεις; – μπορεί να μην παρουσίαζε τις αδυναμίες και τις αντιφάσεις τις οποίες ο Σωκράτης κατά την συζήτηση με τους συνομιλητές του είχε επισημάνει. Τώρα, το ποια θα μπορούσε να είναι αυτή η άλλη εκδοχή για το θέμα που συζητούσαν, ε αυτό πίστευε ο Σωκράτης πως ήταν κάτι που όφειλε να παλέψει ο καθένας να το βρει μόνος του.

Γ: Καλά, σαδιστής ήταν και τους άφηνε βασανίζονται;

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Μα και για τον εαυτό του το ίδιο έκανε. Όλη του την ζωή έκανε τίποτε άλλο παρά να ψάχνεται, να σκαλίζει τις έννοιες, να αμφιβάλει, να απορεί, να ρωτάει και να ξαναρωτάει... Ήταν ένας Οδυσσέας της νόησης. Το ταξίδι του του Σωκράτη προς την αλήθεια είναι σαν με το ταξίδι του Οδυσσέα για την Ιθάκη.

Β: Μιλάμε δηλαδή για μαζόχα ...

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Η σοφία, η γνώση, η σύλληψη της αλήθειας, κατά τον Σωκράτη, δεν είναι –το είπαμε και προηγουμένως– κάτι έτοιμο, ένα χειροπιαστό αντικείμενο που μπορείς να το βρεις κάπου και να το μεταφέρεις από δω κι από εκεί, αλλά πρόκειται για προσωπική περιπέτεια και, σαν τέτοια, απαιτεί την δημιουργική πρωτοβουλία του καθενός μας ξεχωριστά.. Όλοι μας, κατά τον Σωκράτη, μπορούμε – ή, έστω, οφείλομε να προσπαθήσουμε– να σκεφτούμε πέρα από τα δεδομένα πρότυπα. Όλοι μας! Ακόμη κι ένας δούλος, που, κατά τεκμήριο, στην εποχή του Σωκράτη ήταν εντελώς αγράμματος.

Γ: Αυτό θα πει δημοκρατικό φρόνημα.

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Αυτό θα πει σεβασμός και εμπιστοσύνη στον ανθρώπινο νου, αγαπητέ μου. Σε όλη του την ζωή ο Σωκράτης προσπάθησε ήταν να διεγείρει τη νόηση των συνομιλητών του. Δεν τον ενδιέφερε να υποδείξει τίποτε σε κανέναν, να του πει τι ήταν σωστό και τι ήταν λάθος. Εκείνο που τον απασχολούσε ήταν να βοηθάει τον καθένα κάτι που μπορούσε να σκεφτεί μέσα του να το βγάλει στην επιφάνεια και να το διατυπώσει –σαν την μαμή που βοηθάει την μάνα να φέει στον κόσμο το παιδί που κρατάει στα σπλάχνα της. Όπως ξέρετε, βέβαια, η μάνα του Σωκράτη ήταν μαία.

Δ: Και γι' αυτό κι ο ίδιος παρίστανε την μαμή ...

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ... και η μέθοδός του ονομάστηκε «μαιευτική».

Δ: Καταπληκτικό! Τώρα αρχίζω να καταλαβαίνω...

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Πολύ χαίρομαι γι' αυτό. Ως καθηγητής σου δεν θα μπορούσα να προσδοκώ κάτι περισσότερο.

Β: Δεν μας λέει όμως τίποτα για τους πόνους της γέννας...

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Ποιος στο είπε. Το νυστέρι της ειρωνείας του πονούσε πολύ. Ο Σωκράτης ήταν τέκνο της σιωπής. Δεν τον ενδιέφερε τι λέει κανείς, αλλά εκείνο που κρύβεται πίσω από τα λόγια του. Αυτό ακριβώς ήταν κι εκείνο που του υπαγόρευε την ειρωνική του διάθεση, που τον προκαλούσε να προσποιείται διαρκώς. Στόχος της ειρωνείας του, συνοπτικά, ήταν να παρακινεί τον εαυτό του αλλά και κάθε άλλον να είναι μονίμως υποψιασμένος και να στρέφει συνεχώς την ματιά του από εκείνο που λέγεται φανερά σε εκείνο που παρέμενε κρυμμένο. Να ξυπνάει συνειδήσεις. Να, ποιος ήταν ο σκοπός του. Κι ήταν επίμονος σε αυτό, πολύ επίμονος, σαν την αλογόμυγα, όπως έλεγε ο ίδιος, που όπου πήγαινε και κόλλαγε δεν ξεκόλλαγε. Βέβαια, αυτήν την διάθεση της ειρωνείας του την πλήρωσε ακριβά.

Β: Πώς δηλαδή;

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Τι, νομίζεις. Ανάμεσα στους τόσους και τόσους που ειρωνεύτηκε συζητώντας μαζί τους –όχι για το κακό τους βέβαια, αλλά ίσα-ίσα για να τους ανοίξει τα μάτια μας και δουν τίποτα που οι ίδιοι ούτε καν είχαν υποψιαστεί– δεν θα υπήρξαν και κάποιοι που θα τον παρεξήγησαν πιστεύοντας ότι τους κοροϊδεύει; Σκέψου, αν ο Σωκράτης ειρωνεύονταν κάποιον δήθεν πολυμαθή ... Πώς φαντάζεσαι ότι θα αντιδρούσε ο άνθρωπος αυτός, που κουβαλούσε μέσα του τόσα και τόσα συμπλέγματα που του προκαλούσε η ημιμάθειά του. Κι εδώ δεν πρόκειται για υπόθεση εργασίας. Είναι κάτι που συνέβη ξανά και ξανά, μέχρι που

Β: ... μέχρι που;

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ... μέχρι που ένας νεαρός, εντελώς άγνωστος, που ξέραμε μόνο το όνομά του, ο Μέλητος, μαζί με άλλους δύο ακόμη Αθηναίους, τον Λύκωνα, εξόχως επίσης άγνωστο, και τον Άνυτο, άξιο, δεν λέω, πολιτικό, τον έσυραν στο δικαστήριο.

Γ: Α, ναι, γιατί, λέει, διέφθειρε τους νέους ...

Δ. Γιατί πίστευε σε άλλους θεούς από αυτούς που λάτρευαν στην Αθήνα.

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Γιατί εισήγαγε καινά δαιμόνια.

Γ: Καινά δαιμόνια; Μα, το δαιμόνιο δεν ήταν η φωνή που άκουγε μέσα του ο Σωκράτης για να τον αποτρέπει από το κακό; Ήταν θεός, λοιπόν, το δαιμόνιο;

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Το ασίγαστο μαστίγωμα του νου του! Να, τι ήταν το δαιμόνιο του Σωκράτη. Οι κατηγοροί του, όπως είπε και ο ίδιος στην απολογία του, μιλούσαν στο

κατηγορητήριό τους για δαιμόνια. Ήθελαν, έτσι, να τον γελοιοποιήσουν σχετικά με όσα ο ίδιος πίστευε για το δαιμόνιό του. Τέτοια φτήνια!

B: Καλά, εκείνοι που τον πήγαν στο δικαστήριο μπορεί να είχαν τους λόγους τους. Τα συμπλέγματά τους ... την διάθεση να τον εκδικηθούν επειδή τάχα τους πρόσβαλε με την ειρωνεία του ... Όλα αυτά –όχι ότι συμφωνώ– είναι, ας πούμε, ανθρώπινα. Οι δικαστές, όμως, που υποτίθεται ότι στέκονται πιο πάνω από τους υπόλοιπους και τα πάθη για να είναι σε θέση να είναι δίκαιοι, πώς κάθονταν και τους άκουγαν και δεν τους έβαζαν στην θέση τους.

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Και να ήταν αυτό μόνο; Εδώ τον καταδίκασαν σε θάνατο ... Και με συντριπτική πλειοψηφία, παρακαλώ.

Γ: Είναι τρελό... να καταδικάζεται κάποιος σε θάνατο για δαιμόνια και παραπλάνηση ...

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Κοίτα, αν θα θέλαμε να είμαστε προσεκτικοί, δεν αποκλείεται τα αίτια της καταδίκης του Σωκράτη να ήταν βαθύτερα. Πολιτικά, ας πούμε...

B: Αυτό κι αν έχει ενδιαφέρον ...

Γ: Αμ, δεν μπορούσε να ήταν και τίποτ' άλλο...

Δ: Να λοιπόν που καταλήγουμε και πάλι στην πολιτική...

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Πράγματι, μπορεί να λεχθεί πως ο λόγος του Σωκράτη υπήρξε βαθιά πολιτικός, επαναστατικός για την εποχή του θα έλεγα. Δεν αποκλείεται πάλι στην καταδίκη του να συνέβαλαν οι σχέσεις και η επιρροή του σε πρόσωπα που αργότερα αποδείχθηκαν εχθροί του δημοκρατικού πολιτεύματος της πόλης των Αθηνών.

Γ: Δηλαδή πρόκειται για πολιτική δίκη με σοβαρές επιπτώσεις στην λειτουργία της δημοκρατίας...

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Αυτά, βέβαια, είναι υποθέσεις, ερμηνείες, ε; Αλλά να σας πω κάτι: η πολιτική διάσταση, γιατί βλέπω να σας ερεθίζει το ενδεχόμενο αυτό, δεν είναι εκείνο που κάνει την καταδίκη του Σωκράτη να ξεχωρίζει από άλλες ανάλογες μέχρι σήμερα.. Πολιτικές δίκες στην ιστορία έγιναν πολλές και σε αυτές σύρθηκε άδικα ένα σωρός κόσμος και εκτελέστηκαν αθώοι ... Εκείνο, όμως, που χαρακτηρίζει την δίκη του Σωκράτη και την κάνει μοναδική στα ιστορικά χρονικά δεν είναι το ότι η κατηγορία και η καταδίκη του υπήρξαν άδικες αλλά η στάση του, ο τρόπος που αντιμετώπισε την περιπέτειά του. Έμεινε μέχρι τέλους γαλήνια πιστός στις ιδέες του. Σας θυμίζω μόνο ότι ο Γαλιλαίος, παραδείγματος χάριν, για να γλιτώσει χρειάστηκε να παραδεχθεί, αντίθετα με εκείνο που θεωρούσε σωστό, ότι η γη δεν γυρίζει.

Γ: Τζάμπα θάνατος!

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Όχι, όχι, Γιατί σαν αντάλλαγμα στον θάνατό του ο Σωκράτης διατήρησε το δικαίωμα να πιστεύει ότι οφείλουμε να σεβόμαστε την πατρίδα μας και τους νόμους της.

B: Ακόμη κι αν μας πηδάνε;

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Ακόμη και τότε, δίχως αυτό να σημαίνει, όμως, ότι δεν πρέπει εν τω μεταξύ να ψάχνουμε να βρούμε τι είναι το σωστό και το δίκαιο έτσι, ώστε στην συνέχεια να προσπαθήσουμε, με όλες τις δυνάμεις μας, να μεταβάλουμε τους άδικους νόμους σε πιο δίκαιους. Αλλά μέχρι να γίνει αυτό, οφείλομε να σεβόμαστε την πατρίδα μας με τους υπάρχοντες νόμους της. Όπως όταν πηγαίνομε στο πόλεμο για να υπερασπιστούμε την πατρίδα μας, δεν πάει να πει πως πρέπει να πάψομε να επιδιώκουμε την ειρήνη. Όσπου, όμως, να πετύχουμε την ειρήνη για την πατρίδα μας, έχομε χρέος να πολεμάμε γι' αυτήν. Έτσι δεν είναι; ... Αυτό, βέβαια, δεν σημαίνει ότι δεν μπορεί να διαφωνεί κανείς με τις ιδέες αυτές. Το ζήτημα, όμως, με τον Σωκράτη δεν βρίσκεται εκεί.

B: Αλλά πού;

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Στο ότι υπερασπίστηκε αυτές τις ιδέες του μέχρι θανάτου, ενώ θα μπορούσε να αποφύγει τον θάνατό του προδίδοντας τις απόψεις του.

Γ: Μπορούσε να το κάνει; Πώς;

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Να απευθυνθεί στην μεγαλοψυχία των δικαστών, να επικαλεστεί άγνοια, παρεξήγηση, σύγχυση, να ζητήσει συγγνώμη, να εκλιπαρήσει ... Ακόμη κι όταν, ενώ ήταν στην φυλακή περιμένοντάς την εκτέλεσή του, κάποιος πλούσιος μαθητής του είχε κανονίσει με τις αρχές να δραπετεύσει και να μείνουν μετά τα στόματα κλειστά για να μην σχολιαστεί η απόδρασή του, αυτός αρνήθηκε να το σκάσει και να εξαφανιστεί. Ήθελε να παραμείνει μέχρι τέλους εκείνο που ήταν σε όλη του την ζωή: μια αλογόμυγα κολλημένη στην σκέψη και τις συνειδήσεις των συμπολιτών του, κάποιος που είχε τάξει σκοπό της ζωής του να δείξει στους άλλους να σκέφτονται ελεύθερα από προκαταλήψεις και να ανατρέπουν καθιερωμένες θεωρίες κι ιδέες. Γιατί αλλάζοντας οι αντιλήψεις των ανθρώπων, αλλάζει κι ο κόσμος μαζί. Έτσι, ευχήθηκε μετά το θάνατό του οι θεοί να στείλουν στους συμπολίτες του μια άλλη αλογόμυγα για να τους ξυπνάει.

(Χτυπάει το τηλέφωνο)

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Παρακαλώ ... Ναι ο ίδιος ... Σοβαρά, είπατε. Πόσο, δηλαδή ... Μάλιστα ... Ναι, βεβαίως, καμιά αντίρρηση ... Σας περιμένω... (κλείνει το τηλέφωνο και απευθυνόμενος τον Β,Γ,Δ) Από την Εισαγγελία.

B: Τι έγινε; Τι συμβαίνει;

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ:

Γ: Τι; Για μας;

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Η κατάσταση δεν είναι απλώς σοβαρή, είναι πολύ σοβαρή. Υπάρχει γυναίκα χτυπημένη, με βαριά εγκαύματα από Μολότωφ.

Δ: Δηλαδή... πόσο σοβαρά;

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Είναι σε κόμα.

B: Μας ψάχνουνε;...

Γ: Ξέρουνε ότι είμαστε εδώ;

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Ψάχνουν.

B: Πρέπει ο Άκης να ξέρασε κανονικά... ήξερε ότι θα ερχόμαστε εδώ...

Γ: (στον B.) Τελικά την έκανες λαμπάδα την γυναικούλα ...

B: Μα ξεφύτρωσε κι αυτή μες την μέση, από το πουθενά... όταν την είδα ήταν πια αργά...

Γ: Άντε τώρα να δούμε ποιος μας ξεπλένει...

Δ: (στον Καθηγητή) Όχι τίποτε άλλο... Μπλέξαμε και σας ...

B: Τώρα τι κάνουμε;

Γ: Τι άλλο; Πάμε να φύγουμε ... (στον Καθηγητή) Κράτα τους εδώ όταν έλθουν, όσο πιο πολύ μπορείς. Θέλουμε χρόνο να κρυφτούμε...(τραβάει τον Δ από το χέρι) Έλα, ...πάμε ... πάμε...

B: Μισό λεπτό ... (στον Καθηγητή) Εσύ τι θα έκανες; (βλέποντας τον να σιωπά) Σε ρωτάω ... έχεις καμιά συμβουλή... καμιά ιδέα;

Γ: (πιάνοντας τον B για να φύγουν) Έλα... έλα, πάμε, δεν έχουμε καιρό ...

B: Περίμενε ... (στον Καθηγητή) Εσύ τι θα έκανες; Θα έμενες; Θα έφευγες; Πού θα πήγαινες; Πες μου, επιτέλους! Ο Σωκράτης σου τι θα πρότεινε; ...

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Ο Σωκράτης δεν θα σου υποδείκνυε τίποτε. Όχι ότι θα αρνιόταν να το συζητήσει μαζί σου. Αντίθετα. Απλώς δεν θα σου έλεγε ποτέ τι να κάνεις. Μπορεί εσύ να σκεφτείς πως το καλύτερο είναι να φύγεις ή να μείνεις ή δεν ξέρω τι άλλο ... Και ίσως αυτό που θα αποφασίσεις, να είναι πιο σωστό από εκείνο που θα σκεφτόμουν εγώ ή, ακόμη, και από εκείνο που θα υπέθετε ο Σωκράτης.

B: Μα, τώρα τι λες; Μας συγκρίνεις με τον Σωκράτη; Μας δουλεύεις;

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Κάθε άλλο. Καθένας, σαν τον Σωκράτη, οφείλει να σκύβει μέσα του και να παίρνει μόνος του την απόφαση κάθε φορά του για τον δρόμο που θα ακολουθήσει. Κι εμείς οι άλλοι, περιμένοντας στην γωνία, δεν θα ξεκολλάμε από πάνω του τα μάτια μας για να δούμε τον δρόμο πήρε. Ο Σωκράτης πήρε τον δικό του, τον γνωστό, δρόμο, κι αποδείχτηκε τελικά ότι ήταν ο σωστός –σε πείσμα όσων διαφωνούσαν μαζί του και εκείνων που τον αγαπούσαν και συμβούλευαν τα αντίθετα. Μένει να δούμε, τώρα, τον δρόμο που θα σκεφτείτε να πάρετε εσείς.

Γ: Εγώ λέω την... κάνομε όσο είναι καιρός...

Β: (στον καθηγητή). Τι λες να κάνομε;

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Μα δεν μπορώ να σας πω εγώ

Β: Πες μας, σε παρακαλώ!

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Αν το έκανα, τότε όλη η συζήτηση που κάναμε απόψε, θα ήταν μάταιη. Και ειλικρινά, έχω την εντύπωση ότι ήταν μια ωραία κουβέντα.

ΤΕΛΟΣ